

Kpl 6,

Sisällissota – kansakunnan haava

S.52-65

Sodan syyt

Miten/mistä syystä valtion sisällä voi alkaa sota?

Voisiko Suomessa nyt puhjeta sisällissota?

Sisällissodan syyt

- 1. Yhteiskunnallinen epätasa-arvo:** Omistaminen oli keskittynyt neljän säädyn edustajille 1900-luvun alun Suomessa.
- 2. Väestönkasvu:** Väestönkasvu johti työvoiman ylitarjontaan, ylitarjonta omistavien säätyjen vallan nousuun ja tämä taas työläisten pieniin palkkoihin ja työttömyyteen. Maaseudun tilattomat ja torpparien epävarma asema.
- 3. Sosialismi ja työväenyhdistykset:** Työväestö yhdistyi ja osa radikalisoitui.
- 4. Yhteiskunnallisten uudistusten hitaus:** Eduskunta hajotettiin vuoden 1906 jälkeen lähes vuosittain, mikä hidasti uudistuksien tekemistä.
- 5. Huono elintarviketilanne:** Osa suomen kansasta näki suoranaista nälkää ensimmäisen maailmansodan takia → lakkoja ja levottomuutta.
- 6. Itsenäistyminen:** Suomen itsenäistyttyä Suomessa ei ollut virallista esivaltaa, vaan sekä porvarit että työväki muodostivat omat joukkonsa, suojeluskunnat ja punakaartin.

Järjestysvalvatahjiö

- Keisari syrjäytettiin vallasta keväällä 1917 (helmikuun vallankumous)
- Suomessa ei omaa armeijaa eikä luottamusta venäläisiin sotilaisiin, ei toimivaa poliisilaitosta → järjestysvalvatahjiö
- Porvarit ja työväki alkoivat muodostaa omia vapaaehtoisia joukkoja ylläpitämään järjestystä
 - Punakaartit
 - Suojeluskunnat

Kohti sisällissotaa

- Venäjällä Bolševikkivallankumous lokakuussa 1917 (kommunistit valtaan)
→ uskoa Suomen työväestölle
 - **Vuoden 1917 maatalouslakot:** Maaliskuun vallankumouksen jälkeen työläiset alkoivat vaatia 8h työpäiviä myös maaseudulle. Tilanne kärjistyi monilla paikoilla väkivallaksi ja aseellisiksi konflikteiksi.
 - **1.11.1917 Me vaadimme –ohjelma,** vaatimuksina mm. 8h työpäivä, torpparivapautus, lahtarikaartien eli Suojeluskuntien lakkauttaminen
 - **Marraskuun yleislakko 1917** nosti työväen itsetuntoa ja tunnetta joukkovoimasta
 - Presidentti Svinhufvudin johtama porvarillinen senaatti huolestui levottomuuksista ja sai eduskunnalta valtuudet luoda maahan luja järjestysvalta
 - **Suojeluskunnat nimitettiin hallituksen joukoiksi**
 - Suojeluskuntien johtoon C.G.E. Mannerheim
- punakaartit laittomia
- **työväestö alkoi kannattaa vallankumousta**

Sodan osapuolet (s.55)

Punaiset:

- Työläisiä, torppareita (osa), tilattomia, köyhälistöä, venäläisiä, naisia
- Punakaartit, ylipäällikkönä ammattiyhdistysmies Eero Haapalainen

Valkoiset:

- Porvaristo, ylä- ja keskiluokka, tilalliset, torppareita (osa), jääkärit, saksalaisia, ruotsalaisia
- Suojeluskunnat eli valkokaartit, komentajana C.G.E. Mannerheim

Punakaartit -
sodan aikana
punainen
nauha
olkavarressa

Suojeluskunnat
- sodan aikana
valkoinen
nauha

Sodan osapuolet

Sisällissota alkaa 28.1.1918

- ❑ Punaiset aloittivat vallankumouksen **Helsingissä**
 - Hallintorakennusten valtaus
 - Kullervo Mannerin johtama kansanvaltuuskunta
- ❑ Porvarihallitus pakeni **Vaasaan** ja jatkoi toimintaansa Vaasan senaattina
- ❑ Porvarillinen Suomi aloitti vapaussodan ja venäläisten riisumisen aseista Pohjanmaalla
 - Suomen itsenäisyyden turvaaminen
- ❑ **Viipurissa** sota alkoi sisällissotana, kun valkoiset ja punaiset taistelivat Venäjältä punaisille lähetetyn asejunan hallinnasta

Sodan kulku

- Punaiset valtasivat Etelä-Suomen kaupungit ja teollisuuspaikkakunnat Tampereen eteläpuolelta
- Valkoisten tärkeintä tukialuetta Pohjanmaa ja Karjala
- Punaiset hyökkäsivät sodan alussa pohjoiseen, mutta helmi-maaliskuussa sodan aloite siirtyi valkoisille
- Sodan tärkeimmät, kolme viikkoa kestäneet taistelut käytiin Tampereella
- Valkoiset valtasivat Tampereen huhtikuun alussa 1918, mitä voidaan pitää sodan käännekohtana
- Saksalaiset nousivat maihin Etelä-Suomessa 1-7.4. ja valtasivat Helsingin huhtikuun puolivälissä
- Voitonparaati Helsingissä 16.5. Mannerheimin johdolla

Terrori

Terrori (latinaksi terror 'kauhu' on johdos verbistä terrere 'kauhistuttaa') on hirmuvaltaa, ihmisten tarkoituksellista pitämistä pelon vallassa. Terroria harjoitetaan usein tarkoituksena lujittaa vallitsevan hallinnon valtaa, mutta myös päinvastoin sen arvovallan horjuttamiseksi.

Sotaan liittyessään terrorilla tarkoitetaan tappamista ja muuta väkivaltaa taistelutilanteiden ulkopuolella. Esimerkiksi antautuneen vihollisen tappaminen on terroria.

Terroristi on terrorin harjoittaja, poliittinen väkivallantekijä

punainen terrori

Vuoden 1917 maatalouslakot: Maaliskuun vallankumouksen jälkeen työläiset alkoivat vaatia 8h työpäiviä myös maaseudulle. Tilanne kärjistyi monilla paikoilla väkivallaksi ja aseellisiksi konflikteiksi.

Punainen terrori:

- Punaiset vangitsivat ja teloittivat sisällissodan aikana monia paikallisia talollisia ja tehtailijoita, joiden koettiin kohdelleen työläisiä huonosti.
- Kohtelu oli säälimätöntä ja raakaa. Valkoisten näkökulmasta erityisesti omien työntekijöiden kapina ja väkivalta koettiin epäoikeudenmukaisena.
- Punaiset teloittivat vankeja ja siviilejä sisällissodan lopulla, vaikka sodan lopputulos oli jo selvillä.
- Punaisen terrorin uhreina valkoisia kuoli 1424.

Valkoinen terrori – teloitukset ja vankileirit

- **Teloitukset:** Valkoiset tulkitsivat Mannerheimin ohjeet vangitsemisesta niin, että antautuneita voitiin teloittaa. Valkoiset teloittivat erityisesti punaisten johtajia ilman oikeudenkäyntejä.
- Ohjeen mukaan ”*antautuneita voitiin ottaa vangeiksi päällikön harkinnan mukaan*”. Tämä siis tosiasiaa antoi luvan olla ottamatta vankeja.
- Toukokuussa teloitukset kiellettiin.
- **Vankileirit:** Leirit olivat suuria. Kesällä 1918 vankileireillä oli noin 80 000 vankia, mikä vastasi noin 2,5 %:a koko väestöstä.
- Valkoisen terrorin uhreina punaisia kuoli 7370.

Vankileirit

- Senaatin omaksuma linja oli, että kaikki punaiset tuomittaisiin laillisissa oikeusistuimissa lain määräämiin rangaistuksiin (maanpetos, ryöstöt ja murhat) Asian käsittelyä odotettiin vankileirillä.
- Armeija vastasi vankileireistä, vankilalaitoksen resurssit riittämättömät.
- Tammisaaren vankileiri oli sodan jälkeen suurimpia vankileirejä ja siellä oli lähes 9000 punavankia.
- Muita suuria vankileirejä: Suomenlinna, Hämeenlinna, Lahti, Viipuri, Riihimäki ja Tampere.
- Sodan jälkeen vankileireillä oli noin 80 000 punavankia. Leireillä oli myös ainakin 1500 lasta ja lisäksi leireillä syntyi lapsia
- Vankileireillä oli korkea kuolleisuus
- Yleinen kuolleisuusprosentti 16%, Lappeenranta 22,1%, Tammisaari 30,5%
- Kuolinsyyt: nälkä, sairaudet (suolistotaudit, keuhkokuume, vesikauhu, espanjantauti), terrori, teloitukset
- Vankileireillä kuoli yli 13 000 ihmistä

Vankileirien olosuhteet

Kostomieliala: Vankileirien olosuhteet olivat rankat – vangit joutuivat kokemaan mielivaltaista väkivaltaa ja heitä murhattiin. Vankien ruokkiminen kiellettiin.

Aliravitsemus: Vangeille varatusta ruuasta kaikki ei mennyt vangeille asti. Vangeille toimitettiin tarkoituksella akanaista, kelvotonta jauhoa, joka johti suolistotauteihin ja aliravitsemukseen.

Taudit: Aliravitut ja siksi vastustuskyvyltään heikot vangit pidettiin ahtaissa ja epähygieenisissä tiloissa, joissa kulkutaudit kuten isorokko ja espanjantauti levisivät.

Kuva: Vangit punakaartilaiset odottavat Tampereen keskustorilla marssia vankileirille. Kirjan s.58

Sisällissodan uhrin

- Suomen sisällissodassa kuoli virallisten lähteiden mukaan 36 640 ihmistä, kun Suomen väkiluku vuonna 1917 oli noin 3 100 000.
- Kuolleista n. 74 % oli punaisia, 14 % valkoisia ja 12 % muita.
- Monet sisällissodat ovat olleet verisiä. Esimerkiksi Venäjän sisällissodassa arvioidaan kuolleen 6,1 % väestöstä, USA:n sisällissodassa noin 2,4 %.
- Suomen sisällissodan ja erityisesti vankileirien suuret uhriluvut herättivät jo aikanaan kauhistusta sekä Suomessa että ulkomailla.

Kuolintapa	Punaiset	Valkoiset	Muut	Yhteensä
Kaatonut	5 119	3 414	790	9 403
Teloitettu, ammuttu, murhattu	7 370	1 424	926	9 720
Kuollut vankileireillä	11 656	1 790	-	13 446
Kuollut vankileireiltä vapauduttuaan	607	-	6	613
Kadonnut	1 767	46	380	2 193
Muut kuolintavat	443	291	531	1 265
Kaikki yhteensä	27 038	5 179	4 423	36 640

Naiset sisällissodassa

Punaiset

- Erilaisia huoltotehtäviä, yli 2000 naista osallistui taisteluihin ase kädessä
- Tehdastyöläisiä, naimattomia piikoja, palvelijattaria
- Osallistumisen syitä: palkka ja ruoka, perhetausta, sukulaisten liittyminen punakaartiin, vallankumousinto
- Herättivät vihaa valkoisissa, esim. Hennalan leirillä teloitettiin yli 200 naisvankia ilman oikeudenkäyntiä, useimmat olivat alle 20-vuotiaita

Valkoiset

- Sairaanhoidotehtäviä, muonitusta ja vaatehuoltoa, ei taisteluihin osallistumista
- Sodan jälkeen paljon kiitosta

Naiset sodan jälkeen

Punaiset lesket:

- armoton kohtalo
- työtä oli vaikea saada ja jos sai, naisen palkka oli puolet miehen palkasta
- leskiä häädettiin tehtaan asunnoista, kun aviomies, tehtaan työmies, oli kuollut; samoin torpparien lesket saattoivat joutua torpasta ulos, jos torppari oli kapinassa saanut surmansa
- ensimmäinen ja alussa ainoa tarjottu apu oli lähettää lapset Pohjanmaalle tai Etelä-Savoon
- punaleskille ei myönnetty eläkettä, vaan heidän piti hakea köyhäinapua; jos sitä otti vastaan, menetti äänioikeutensa; avunsaannin ehdoksi saatettiin asettaa lasten antaminen lastenkotiin.

Valkoiset lesket:

- saivat eläkettä, jonka tuli taata heille entinen elintasonsa ja jonka suuruus määräytyi miesvainajan sotilasarvon mukaan

Lapset sodan jälkeen

- Punaorpoja 25 000, valkoisia orpoja 1000
- Vaivashoitolain nojalla punaisten lapsia vietiin väkisin lastenkoteihin; lastenkodeissa huonot olot ja kaikki yhteydet perheeseen katkaistiin
- 1700 lasta sijoitettiin ideologisesti sopiviin, isänmaallisiin perheisiin Pohjanmaalle ja Etelä-Savoon; perheet saivat 600 markkaa kuussa korvaukseksi lapsen hoidosta; kasvatuskodeissa lasten kohtelu vaihteli: jossain kohdeltiin kaltoin, evättiin koulunkäynti ja pidettiin ilmaisena työvoimana, jossain perheessä pidettiin omana, rakkaana lapsena
- Martti Lehden tutkimuksen mukaan sukupolvi, joka sisällissodan aikaan oli 12 – 14 -vuotias, oli myöhemmin poikkeuksellisen väkivaltainen ja sai aikaan väkivallan hyökyaallon

Punaorvot

- Punaorpojen, punaisten puolella taistelleiden kuolleiden tai vankileirille joutuneiden vanhempien lasten, kohtalo oli usein traaginen; noin 25 000 lasta menetti ainakin toisen vanhempansa
- Huostaanotot ja sijoitukset: 5 000 – 7 000 lasta vietiin pois kodeistaan; monet sijoitettiin maaseudun valkoisiin perheisiin, joissa heitä saatettiin kohdella huonosti tai kasvattaa ideologisesti "oikeaan" suuntaan
- Yhteiskunnallinen häpeä: lapset kantoivat raskasta leimaa vanhempiensa teoista, ja heihin suhtauduttiin usein vihamielisesti
- Orpokodit: osa lapsista päätyi kunnallisiin lasten- tai orpokoteihin, joissa olosuhteet olivat usein puutteelliset
- Köyhyys ja kerjuu: punaleskien asema oli heikko, ja lapset päätyivät usein kerjäämään kaduille
- Pitkäaikaiset vaikutukset: kokemukset aiheuttivat syvän kansallisen trauman, josta vaiettiin pitkään; punaorpokysymys kuitenkin vauhditti suomalaisen lastensuojelun kehittymistä

Sodan jäljet

- Sodassa menehtyi noin 37 000 suomalaista, joista punaisia oli yli 27 000
- Sekä valkoisten että punaisten terrori jätti syvät arvet suomalaisten mieliin pitkäksi aikaa
- Jakautunut kansa, voittajat ja häviäjät
 - 16.5 valkoisten voiton päivä
 - kansalaisluottamuksen menettäneet, lesket, punaorvot
 - katkeruus kummallakin puolella
- Eduskunta
 - Eduskunta vajaalukuinen, ainoastaan yksi SDP:n kansanedustaja (tynkäeduskunta)
- Lex Kallio (maanlunastuslaki 1922)
- Talvisodan ihme (30.11.1939-13.3.1940)

Sodan monet nimet

Vuoden 1918 sota

Suomen sota vuonna 1918

Sisällissota

Kansalaissota

Torpparikapina

Vapauskota

Luokkasota

Vallankumous

Punakapina

Mikä nimi sinun mielestäsi on kuvaavin ja miksi?

Tehtäviä

- Lue kpl 6, Sisällissota – kansakunnan haava, s.52-65
- Tee tehtävät 1,2,3,5, s.65